

مقدمه‌ای بر جایگاه

طراحی صحنه

در فیلم

مجید میرفخرایی

زمانی که تصاویر توسط دوربین فیلم برداری روی نگاتیو ثبت می‌شود، طراحی صحنه معنی پیدا می‌کند. سینمای ایران هنوز در ابتدای راه است. زیرا تخصص‌ها جایگاه خود را در این سینما پیدا نکرده‌اند. گاهی افراد غیرمتخصص مشغول طراحی صحنه هستند و زمانی بر اساس نیاز و به هنگام ضرورت، از طراحان حرفه‌ای دعوت به عمل می‌آید.

در ایران، از ابتدای کار فیلم‌سازی، طراح صحنه و حوزه کار او در تیتراژ با عنوان‌های مختلف به شرح زیر آمده است:

دکور و نور - دکور و فیلم برداری - دکور و گریم - و سرانجام به‌طور مستقل دکور نام برده شده است. مرحوم موشق سروری و مرحوم خاکدان افرادی هستند که به‌عنوان متخصص در دکور سینمای ایران زحمت فراوان کشیده‌اند به‌ویژه مرحوم ولی‌الله خاکدان که از اساتید این فن بوده و هنوز آثار او را می‌توان در شهرک سینمایی با عنوان دکورهای هزارستان مشاهده نمود. و طراحی صحنه اثر مرحوم خاکدان، در فیلم‌های سینمایی زیادی نیز به چشم می‌خورد. مرحوم خاکدان

در باره طراحی صحنه چنین می‌گوید: «با اینکه من از اولین کسانی بودم که در سینمای حرفه‌ای به‌عنوان طراح صحنه کار کردم، تهیه‌کنندگان در تیتراژ فیلم از عنوان دکور برای نام من استفاده می‌کردند و اولین فیلمی که در تیتراژ به‌عنوان طراح صحنه از من نام برده شد تهیه‌کننده اعتراض کرد و گفت طراح صحنه دیگر چیست؟»

در دهه پنجاه، حضور طراح صحنه در سینما مشاهده شد و در محدود فیلم‌هایی نیز نام طراح صحنه آورده شد. اکنون در اکثر فیلم‌های سینمایی ایران نام طراح صحنه مشاهده می‌شود که در واقع دو حرفه جداگانه یعنی «طراحی صحنه و طراحی لباس» را یک‌نفر انجام می‌دهد. این امر نشان‌دهنده آن است که هنوز این حرفه جایگاه تخصصی خود را پیدا نکرده است. هنوز تصور می‌رود که یک فیلم تاریخی، علمی و یا تخیلی، نیاز به طراح صحنه ندارد و فیلمی که در زمان حال اتفاق افتاده و به‌اصطلاح لباس و دکور زمان را دارد، نیازمند به طرح صحنه نیست بنابراین، اگر در فیلمی که مربوط به زمان حال است و در تیتراژ آن نام

طراح صحنه آمده است، یقیناً با اصرار کارگردان این عمل تحقق یافته است.

اما واقعیت آن است که هرچه در جلوی لنز دوربین قرار بگیرد، نیاز به آرایش دارد که این گزینه‌ها می‌بایست توسط فردی متخصص به نام طراح صحنه انجام بگیرد تا هیچ‌گونه لطمه‌ای به کیفیت کار وارد نشود؛ با این بیان، طراح صحنه فردی است که از ابتدای شروع و پیش تولید یک فیلم، در کنار کارگردان و مدیر تولید حضور دارد و در شکل‌گیری کار، نقشی سازنده را ایفا می‌کند. بنابراین، مثلث کارگردان، طراح و فیلم‌بردار، تشکیل‌دهنده هسته هنری یک فیلم هستند و در راستای تحقق مفهوم فیلم‌نامه حرکت می‌کنند.

گفتنی است که در کشورهای صاحب صنعت سینما، تخصص‌های این هنر از ارج و منزلت ویژه‌ای برخوردارند و حرفه‌های مختلف نیز دارای تقسیمات گوناگونی هستند. برای مثال، طراح صحنه و لباس که همیشه در تیتراژ سینمای ما مشاهده می‌شود، شامل تخصص‌های زیر است:

- ۱ - طراح محصول سینمایی ۲ - مدیر هنری
- ۳ - طراح صحنه ۴ - طراح لباس ۵ - گرافیکست
- ۶ - طراح جلوه‌های بصری ۷ - طراح وسایل صحنه
- ۸ - طراح ماکت.

به لحاظ تشکیلاتی، هر یک از این تخصص‌ها دارای یک سرگروه و تعداد زیادی تکنیسین می‌باشند که در کارگاه‌های مربوطه مشغول به کار هستند.

به لحاظ اینکه سینما آمیخته‌ای از صنعت و هنر است، کلیه این حرفه‌ها بر اساس نیاز به وجود آمده‌اند و نظارت مدیران مطلع و متخصص، زمینه‌ساز موفقیت اقتصادی آن است. در سینمای ما به دلیل ضعف اقتصادی امکان رشد حرفه‌ها و تخصص‌ها کار ساده‌ای نیست ولی این مطلب قابل بررسی است که آیا اقدام به ایجاد تخصص‌ها هم یک مسئله اقتصادی است؟ اقدام به ایجاد و اهمیت تخصص‌ها یک مسئله فرهنگی است

که در یک کار گروهی مثل سینما احتیاج به آموزش دارد. برای طراح صحنه هرچه را که در کادر دوربین قرار می‌دهد با ارزش است راجع به آن فکر کرده و انتخاب کرده و با کمپوزیسیون مناسب جلوی کادر قرار داده است.

آیا بدون اجازه او می‌توان یک وسیله‌ای را داخل یا خارج کادر کرد؟ اگر نظر او در فیلم مردود است چرا از ابتدا از او دعوت به کار شده است؟

به جرأت می‌توان گفت که طراح صحنه در یک فیلم سینمایی ایرانی غیر از به‌کارگیری فکر خلاقه برای انتخاب بهترین دکور و وسایل باید با افراد مختلف مبارزه کند تا ایده خود را به اثبات برساند برای مثال، اگر یک صندلی در صحنه لازم است، تهیه‌کننده ترجیح می‌دهد اولین صندلی موجود در پشت دوربین را طراح صحنه در جلوی کادر قرار دهد زیرا کم‌هزینه است. و بخش هنری کار یعنی کارگردان و فیلم‌بردار از طراح صحنه توقع انتخاب یک صندلی درست و زیبا و مناسب را دارند اینجا مبارزه آغاز می‌شود تا به همه تفهیم شود که صندلی خوب یعنی چه؟ از راننده گروه تا تهیه‌کننده همگی باید قانع شوند زیرا هنوز طراح صحنه در جایگاه خود قرار ندارد.

طراحان صحنه زحمت زیادی می‌کشند تا در سینمای ایران در جای مناسب قرار گیرند. کادرهای شناخته‌شده و کمپوزیسیون‌های غلط همه و همه نتیجه نداشتن تجربه کافی در کار گروهی است. در چنین شرایطی قضاوت برای یک طراح صحنه خوب دشوار می‌شود زیرا به سختی می‌توان فهمید که تا چه حد طراح صحنه در کار خود آزادی عمل داشته است و تحت فشارهای جنبی نبوده، زیرا به خاطر امنیت شغلی اگر بیش از حد برای ایده خود پافشاری کند به راحتی کنار گذاشته می‌شود و تنها با رونق فیلم‌سازی در ایران این حرفه می‌تواند در جای مناسب خود رشد کند.

پرو، شہ گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی